

PREKLAD MIEN, TITULOV A OSLOVENÍ V HISTORICKOM ROMÁNE

Mgr. Lucia Kozáková

Lucia Kozáková je absolventkou Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, odbor prekladateľstvo a tlmočníctvo, anglický jazyk a kultúra – nemecký jazyk a kultúra. Počas štúdia prejavila veľký záujem o preklad a je trojnásobnou víťazkou Prekladateľskej univerziády v kategórii umelecký preklad. Momentálne pôsobí ako interná doktorandka na Katedre anglistiky a amerikanistiky a zaoberá sa výskumom prekladu detskej literatúry. Okrem toho sa venuje najmä prekladu kníh a audiovizuálnych textov. V budúcnosti by sa rada ďalej teoreticky a prakticky vzdelávala v preklade a odovzdávala svoje vedomosti ďalším generáciám.

1 ÚVOD

S menami, titulmi a osloveniami odjakživa zápasí každý prekladateľ, pretože v slovenčine sa nezažíval jednotný prekladateľský postup. Hoci treba priznať, že sme sa posunuli o krok vpred, boj ani zďaleka nemáme vyhraný. Nevyriešená ostáva najmä otázka prekladu formálnych titulov a oslovení, pretože doposiaľ sa jej venovalo málo pozornosti. Tento fakt sa pokúsime zmeniť prostredníctvom nasledovnej analýzy vlastného prekladového diela.

2 PREDSTAVENIE AUTORKY DIELA

Keď sme od zadávateľa dostali na preklad knihu *Devil's Cub* od Georgette Heyerovej, ani nám nenapadlo, že preklad titulov a oslovení bude predstavovať najväčší prekladateľský oriešok.

Georgette Heyerová (1902 – 1974) je považovaná za zakladateľku regentských ľúbostných románov. Ich ústrednými postavami sú, podobne ako u Jane Austenovej, najmä vyššie postavené ženy, ktoré sa chcú vydať len z lásky. Zatiaľ čo Austenovej romány sú zasadené do obdobia, v ktorom sama žila, G. Heyerová písala o udalostiach spred vyše sto rokov, preto musela do diel zahrnúť veľké množstvo detailov a opisov, aby sa čitatelia vedeli do deja lepšie vcítiť. Niektorí túto stránku kritizovali, iní vyzdvihovali. Jedno sa však G. Heyerovej rozhodne uprieť nemôže: nik nepoznal regentské obdobie lepšie než ona. Od literárnych kritikov sa jej dostalo zaslúženého uznania, mnohí z jej diel čerpajú inšpiráciu pre vlastné romány a vďaka humoru, realistickým postavám a podrobnému a vierohodnému opisu vtedajšej spoločnosti ju dodnes milujú tisíce čitateľov na celom svete.

3 PREDSTAVENIE DIELA

Historický román *Devil's Cub* (*Diablovo plemeno*) je druhým dielom trilógie o rodine Alastairovcov a voľným pokračovaním knihy *These Old Shades* (*Vojvodova pomsta*).

Hlavnými hrdinami románu sú bystrá a rozvážna Mary Challonerová a skazený a zlomyseľný Dominic Alastair, markíz z Vidalu. Keď sa Mary dozvie, že Dominic chce utiecť s jej peknou, ale naivnou sestrou Sophiou, rozhodne sa ju zachrániť a jemu dať príučku. Markíz však podvod odhalí a prinúti ju nastúpiť na palubu svojej lode. Slečna Challonerová sa zrazu ocitne v bezútešnej situácii. Karta sa obrátila a teraz je to ona, kto potrebuje zachrániť dobrú povesť.

Po skúsenostiach so Sophiou a jej matkou sa arogantný markíz domnieva, že Mary je rovnako ľahkovážna, prízemná a nemravná presne ako ony dve. Až keď ho Mary pri obrane svojej počestnosti postrelí, s údivom i hrôzou si uvedomí, že namiesto intrigánskej potvory násilím uniesol nevinnú, cnostnú ženu. Zmäkne natoľko, že jej navrhne sobáš. Mary ho však kvôli rozdielom v majetku a postavení zdvorilo odmietne.

Keď sa o úteku dozvie Dominicova rodina, ihneď sa ho vydajú hľadať. Po viacerých hádkach, nedorozumeniach i komických situáciách nakoniec Mary a Dominic nájdu svoje šťastie. Dokonca aj rodičia mu nevestu schvália a pripijú si na ich zdravie.

4 PREKLAD MIEN A TITULOV

Preklad krstných mien a priezvisk v románe *Devil's Cub* nepredstavoval problém, pretože v umeleckej literatúre sa spravidla ponechávajú pôvodné formy mien. Substitúcia sa uplatňuje iba v detskej literatúre alebo vtedy, keď meno dokresľuje charakter postavy (prezývky).

Autorkina pozoruhodná detailná znalosť regentských reálií sa prejavila aj v pomenovaní postáv. Okrem vymyslených mien sa v knihe objavujú aj skutočné historické osobnosti, čím dielo získava na dôveryhodnosti a hodnote. Patrí medzi ne napríklad Dominicov dobrý priateľ pán Charles James Fox (1749 – 1806), poručník pána Comyna lord Carlisle (1748 – 1825), George James, gróf z Cholmondley (1749 – 1827), sestry Elizabeth a Maria Gunningové a ďalší.

V nasledovnej tabuľke uvádzame zoznam hlavných postáv s titulmi a navrhovaný slovenský preklad:

Meno postavy	Navrhovaný slovenský preklad
Dominic Alastair, Marquis of Vidal	Dominic Alastair, markíz z Vidalu
Justin Alastair, Duke of Avon	Justin Alastair, vojvoda z Avonu
Léonie Alastair, Duchess of Avon	Léonie Alastairová, vojvodkyňa z Avonu
Lord Rupert Alastair	lord Rupert Alastair
Lady Fanny Marling	lady Fanny Marlingová
Miss Juliana Marling	slečna Juliana Marlingová
Mr. John Marling	pán John Marling
Mr. Frederick Comyn	pán Frederick Comyn
Mrs. Clara Challoner	pani Clara Challonerová
Miss Mary Challoner	slečna Mary Challonerová
Sir Giles Challoner	sir Giles Challoner
Miss Sophia (Sophy) Challoner	slečna Sophia (Sophy) Challonerová
Madame de Charbonne (Tante Elisabeth)	madame de Charbonne (Tante Elisabeth)
Bertrand de Saint-Vire, Vicomte de Valmé	Bertrand de Saint-Vire, vikomt de Valmé
Lord Frederick Howard Carlisle	lord Frederick Howard Carlisle

Z tabuľky sa dá vyčítať, že krstné mená a priezviská sme ponechali v pôvodnom znení, len k menám ženských postáv sme pridali slovenskú príponu charakteristickú pre prechýľovanie priezvisk. Pri tituloch sme podľa *Pravidiel slovenského pravopisu* zmenili veľké začiatkové písmeno na malé. Výnimku sme urobili len pri Dominicovej sesternici Tante Elisabeth, pretože ide o prezývku a v nemčine sa všetky podstatné mená píšú s veľkým písmenom.

5 PREKLAD FORMÁLNYCH OSLOVENÍ

Pri preklade knihy *Devil's Cub* bolo veľmi ťažké určiť vzťahy medzi postavami, teda komu bude ktorá postava tykať a komu vykať. Angličtina protiklad familiárnosti a formálnosti nepozná, a tak sa prekladateľ musí rozhodovať na základe rozličných druhotných príznakov.

Hoci sa v súčasnosti rozmáha neformálnosť, v minulosti boli vzťahy medzi známymi, ba dokonca aj rodinnými príslušníkmi veľmi formálne. Miera formálnosti závisela hlavne od spoločenského postavenia a naznačovala pôvod, vzdelanosť a kultivovanosť istej postavy. Pri indikácii vzťahov nám výrazne pomohla prekladová literatúra a filmy pochádzajúce približne z rovnakého obdobia. Zistili sme, že v minulých storočiach výrazne prevyšoval spôsob oslovovania v druhej osobe množného čísla. Výsledky skúmania zhrnieme v nasledovnej tabuľke:

Vzťah	Spôsob oslovenia
manžel ↔ manželka	vykanie
dieťa → rodič	vykanie
rodič → dieťa	tykanie
súrodenci navzájom	tykanie
bratanci ↔ sesternice	vykanie/tykanie
švagriné ↔ švagrovia	vykanie/tykanie
neter/synovec → strýko/teta	vykanie
strýko/teta → neter/synovec	tykanie
dlhoroční rodinní priatelia, známi	tykanie
priatelia, známi	vykanie
sluha → pán	vykanie
pán → sluha	tykanie

Z tabuľky vyplýva, že v skúmaných materiáloch boli spôsoby oslovovania jednotné. Manželia si vykali, deti z úcty k rodičom tiež a podobne. Jediné rozdiely sme postrehli pri vzťahoch medzi bratancami a sesternicami a švagrami a švagrinami.

V románe G. Heyerovej určenie týchto vzťahov tiež nebolo jednoznačné. Spočiatku sme sa nazdávali, že Léonie svojej švagrinej lady Fanny a švagrovi lordovi Rupertovi vyká. Vychádzali sme z toho, že vykanie manželovi automaticky naznačuje, že Léonie bude mať formálny vzťah aj s jeho súrodencami. Proti tomuto úsudku však svedčil fakt, že vojvodkyňa oslovovala manžela výlučne titulom *monseigneur*, zatiaľ čo švagrinú a švagra krstnými menami. Rozlúštenie hádanky nám poskytli tieto dve vety:

O: „*That would make him very enraged, tu sais.*“ (s. 142)

P: *To by ho poriadne rozzúrilo, tu sais, ved' vieš.*

O: „*But Rupert, you do not understand at all! I have a very big fear that Dominique may have cast her off – in a rage, tu sais.*“ (s. 203)

P: *Ty tomu vonkoncom nerozumieš, Rupert! Mučia ma obavy, že ju Dominique opustil – v návale zúrivosti, tu sais, ved' vieš.*

V prvom úryvku Léonie oslovuje lady Fanny, v druhom lorda Ruperta, ale oba majú niečo spoločné - francúzske spojenie *tu sais*, ktoré po slovensky znamená *ty vieš*. Ak by si postavy

vykali, namiesto *tu sais* by v texte stál výraz *vous savez*, teda *vy viete*. Hoci nám francúzština preklad často sťažovala, v tomto prípade nám ponúkla jednoznačné riešenie.

Pri oslovovaní bratancov a sesterníc sa nám síce nenaskytla takáto pomôcka, tu sme však vzťahy určili celkom jednoducho. Dominic, Juliana a John si navzájom tykajú, pretože bývajú spolu v Londýne, ich rodiny sa často stretávajú, poznajú sa od malička a dalo by sa povedať, že sú si takmer ako súrodenci. Dominic a Juliana vykajú bratancovi Bertrandovi, ktorého síce poznajú, ale nemajú s ním bližší vzťah. Navyše s vikomtom sa stretávajú len na spoločenských večierkoch, kde kraľuje strojenosť, pretváрка a formálnosť.

Je zjavné, že protiklad familiárnosti a formálnosti môže spôsobovať prekladateľom značné problémy, preto i rozličné preklady neraz riešia vzťahy medzi jednotlivými postavami odlišne. Pri preklade románu *Devil's Cub* sme z hľadiska jednotnosti a ucelenosti preberali spôsoby oslovovania postáv z prvého dielu trilógie.

Napriek formálnosti sa postavy v dialógoch prirodzene neoslovovali celými menami a titulmi. Napríklad hlavnú postavu v priamej reči oslovujú rôzne: matka – *Dominique, mon petit, mon enfant, mon ange*; otec a ostatní členovia rodiny – *Dominic, Vidal*; Mary – *sir, my lord*; sluhovia – *your lordship, my lord*. Zaujímavé je, že v nepriamej reči sa vyskytne len *Vidal* alebo *Marquis*, krstné meno či priezvisko ani raz.

Autorka prezieravo naznačuje vzťah medzi postavami aj v uvádzacích vetách. Napríklad pri rozhovore Dominicovej matky s lady Fanny sa v uvádzacích vetách objaví *Léonie*, ale v dialógoch s pani Challonerovou len *the Dutches, her grace, her grace of Avon*. Ak sa Mary rozpráva s priateľkou Julianou, s ktorou si tyká, v nepriamej reči autorka používa oslovenie *Mary*, ale ak je jej spoločníkom markíz, v uvádzacej vete nájdeme *Miss Challoner*. Rovnaký princíp platí pri všetkých ostatných postavách v knihe.

Hoci chápeme autorkin zámer, v preklade sme museli oslovenia v priamej i nepriamej reči striedať. Na rozdiel od angličtiny, kde je opakovanie oslovení rovnako ako i uvádzacích slovies celkom bežné, v slovenčine vysoká frekvencia opakovania pôsobí rušivo. Ján Vilikovský v knihe *Preklad ako tvorba* spomína, že aj takáto podružná otázka, ako reprodukcia uvádzacích slovies, môže ovplyvniť celkové vyznenie textu. Na zníženie frekvencie opakovania v texte sa využíva buď variácia slov alebo vypúšťanie celých uvádzacích viet v prípadoch, keď je hovoriaci jasne identifikovateľný.

Ako sme sa už na začiatku zmienili, v slovenčine, žiaľ, nejestvuje jednotný systém prekladu oslovení a titulov, preto sme si ho museli vytvoriť sami. V prehľadnej tabuľke uvádzame náš prekladateľský postup a riešenie:

Anglické oslovenie	Vysvetlenie	Slovenský preklad
your lordship his lordship	<i>Your/his lordship</i> by sa dalo preložiť ako <i>vaše/jeho lordstvo</i> . Od tohto oslovenia sme však upustili, pretože od <i>her ladyship</i> podobný tvar nemožno odvodiť. Oveľa prirodzenejšie podľa nášho názoru znie <i>vaša/jeho výsosť</i> alebo <i>vaša/jeho milosť</i> . Zistili sme, že titulom <i>jeho výsosť</i> sa môžu oslovovať len priami následníci trónu, preto sme sa rozhodli pre oslovenie <i>jeho milosť</i> , ktoré sa používa ako „titul, oslovenie príslušníka vysokej šľachty“ (KSSJ). Týmto titulom oslovovalo služobníctvo Dominica a lorda Ruperta Alastaira.	vaša milosť jeho milosť
your grace her grace his grace	V slovníku <i>Oxford Dictionaries</i> sa uvádza, že v minulosti sa <i>her/his grace</i> používalo pri oslovení vojvodu, vojvodkyne a arcibiskupa. Zvolili sme rovnaký preklad ako pri predchádzajúcom príklade, pretože u nás sa všetci	vaša milosť jej milosť jeho milosť

	príslušníci vyššej šľachty oslovovali <i>vaša milosť</i> . V románe sa <i>her/his grace</i> používalo výlučne pri oslovovaní Dominicových rodičov, teda vojvodu a vojvodkyne z Avonu.	
my lord	Oslovenie <i>my lord</i> , ktorým sa oslovujú šľachtici, predovšetkým lordi, sa síce neprekladá, ale v slovenčine sa píše dohromady. Hoci <i>KSSJ</i> uvádza len jednu možnosť s ypsilonom, <i>Slovník cudzích slov</i> od Šalinga a kol. pripúšťa aj alternatívu s mäkkým „i“. V tomto prípade sme sa rozhodli používať len prvý variant. V románe týmto titulom oslovuje služobníctvo svojich pánov a vo formálnom styku sa ním oslovujú aj šľachtici navzájom.	mylord
my lady	Týmto titulom sa v anglickom prostredí oslovovali ženy z vyššej spoločnosti. Podobne ako <i>mylord</i> aj <i>mylady</i> sa píše dohromady. Hoci <i>Slovník cudzích slov</i> uvádza dve možnosti (<i>mylady, milady</i>), zaujímavé je, že v <i>KSSJ</i> sa opäť objavuje iba jedna možnosť, ale tentoraz s mäkkým „i“. V tomto prípade sme sa, podobne ako pri oslovení <i>mylord</i> , rozhodli pre variant s ypsilonom, aby sa zachovala jednotnosť. V románe <i>Devil's Cub</i> nie je zastúpené v takom hojnom počte ako oslovenie <i>mylord</i> . Niekoľko ráz ho spomína pani Challonerová pri predstavách, že sa z jej milovanej dcéry Sophie stane markízova manželka.	mylady
Marquis of Vidal	Treba priznať, že preklad tohto titulu patril k jedným z najťažších. Na rozdiel od ostatných titulov, ktoré boli odvodené od miest, kde sa panstvá nachádzali (<i>Duke of Avon, Earl of Carlisle</i>), sme vo vyhľadávачi <i>Google Maps</i> nijaké mesto, resp. miesto s rovnakým názvom nenašli. Uvažovali sme, či <i>Vidal</i> nemôže byť meno nejakého vznešeného rodu. Od tejto myšlienky sme neskôr upustili, pretože Dominic pochádza z rodu Alastairovcov. Navyše predložka <i>of</i> naznačovala, že by malo ísť o miesto. Prišli sme k záveru, že hoci sa v knihe objavujú aj skutočné historické postavy, Dominic patrí medzi tie vymyslené, preto môže byť aj jeho titul vymyslený.	markíz z Vidalu
Vidal, Avon	Dominic a jeho otec sú málokedy oslovovaní menom alebo priezviskom, častejšie titulom (<i>markíz z Vidalu, vojvoda z Avonu</i>) a najčastejšie len skrátene <i>Vidal, Avon</i> , najmä vtedy, keď nie sú účastníkmi dialógu a postavy o nich hovoria v tretej osobe: „... <i>I'll stake my reputation Avon was never such a – yes, Hugh, such a devil as Vidal.</i> “ (s. 7). Na rozdiel od Avona sa oslovenie <i>Vidal</i> mnoho ráz vyskytuje aj v priamej reči alebo v uvádzacej vete: „ <i>Vidal, it is amazingly pleasant to see you again...</i> “ (s. 121), „ <i>Lord, no! replied Vidal.</i> “ (s. 122). Hoci rovnakú formu oslovenia v slovenčine nepoznáme, priklonili sme sa k exotizácii a skrátenejší výraz <i>Vidal</i> sme používali pri opise v tretej osobe. V priamej reči a uvádzacích vetách sme ho zväčša nahrádzali titulom <i>markíz, pán markíz, jeho milosť</i> alebo <i>mylord</i> . Rovnako sme pristupovali aj k osloveniu	Vidal, markíz z Vidalu, (pán) markíz, jeho milosť, mylord Avon, vojvoda z Avonu, vojvoda, jeho milosť

	<i>Avon</i> a uprednostňovali sme <i>vojvoda</i> , <i>vojvoda z Avonu</i> alebo <i>jeho milosť</i> .	
Monseigneur	<i>Monseigneur</i> je šľachtický titul, ktorý sa používal vo Francúzsku na oslovenie princov a vysokej šľachty, neskôr aj vyšších duchovných. V románe ho používa iba Dominicova matka Léonie na oslovenie manžela. Vojvodkyňa je Francúzska a zrejme preto bola na tento titul zvyknutá. Navyše vojvodu spoznala práve vo Francúzsku. V záujme zachovania dobových reálií sme tento titul nenahrádzali iným. Podľa <i>Pravidiel slovenského pravopisu</i> sme ho písali s malým začiatočným písmenom.	monseigneur
Monsieur M.	<i>Monsieur</i> (skrátene M.) po francúzsky znamená <i>pán</i> a používa sa aj pri oslovení. Ako sme sa už zmienili, dej druhej polovice knihy sa odohráva vo Francúzsku, preto sa toto oslovenie vyskytuje pomerne často. Používajú ho najmä francúzski sluhovia a majitelia hostincov (napríklad namiesto <i>Mr. Comyn</i> povedia <i>M. Comyn</i>). Hoci skrátaná forma tohto oslovenia sa v knihe objavuje oveľa častejšie, s ohľadom na čitateľa sme ju systematicky nahradzovali dlhou a veľké písmeno sme zmenili na malé.	monsieur
madam Madame Mme.	<i>Madame</i> (skrátene Mme.) sa používa vo francúzskom prostredí pri zdvorilom oslovení ženy, obyčajne z vyšších kruhov (<i>KSSJ</i>). V románe <i>Devil's Cub</i> sa ním vo Francúzsku oslovuje staršia, vydatá, zámožná žena (<i>Madame de Charbonne</i> , <i>Madame de Saint-Vire</i>). Vojvodkyňa ho používa aj v anglickom prostredí (napríklad namiesto <i>Mrs. Challoner</i> povie <i>Madame Challoner</i>). Po konzultácii s vydavateľstvom sme <i>madame</i> prekladali ako <i>madam</i> , aby oslovenie, ktoré znamená presne to isté, čitateľa nemýlilo. Slovník <i>KSSJ</i> uvádza, že <i>madam</i> je zdvorilé oslovenie vydanej ženy v cudzom prostredí. Spomínali sme, že v minulosti boli vzťahy medzi deťmi a rodičmi veľmi formálne, preto markíz z Vidalu svojej matke z úcty vyká a oslovuje ju buď <i>maman</i> (francúzsky <i>mama</i> , <i>mamička</i>) alebo <i>madam</i> . Tieto tituly sme v záujme zachovania dobových reálií nenahrádzali slovenským <i>pani</i> . Podobne ako pri oslovení <i>monsieur</i> sme sa vyhli skrátenej forme, lebo sme sa nazdávali, že čitateľ by jej nemusel rozumieť.	madam
Mademoiselle	<i>Mademoiselle</i> (skrátene Mlle.) sa vo francúzskom prostredí používa pri oslovení slečny. Autorka románu vloží niekoľko ráz toto oslovenie do úst vojvodkyne z Avonu (namiesto <i>Miss Challoner</i> povie <i>Mademoiselle Challoner</i>). V slovenčine sa píše s malým písmenom.	mademoiselle
Sir ↔ sir	<i>Sir/sir</i> patria k posledným dvom osloveniam, ktoré sa v knihe vyskytovali. Ich preklad by sa naoko mohol zdať jednoduchý, ale opak je pravdou. V každej knihe či filme sa prekladajú inak. Slovník <i>KSSJ</i> uvádza dva významy slova <i>sir</i> : 1. oslovenie muža (bez pripojenia mena), 2. nižší šľachtický titul (barón, rytier, s pripojením krstného	sir ↔ pane, pán markíz

	<p>mena). Druhý význam sa v slovenčine zvykne nahrádzať slovom <i>pane</i>, pretože z textu je jasné, že sa odohráva v cudzom (anglickom) prostredí. V slovenskom preklade knihy G. Heyerovej <i>Sylvester or The Wicked Uncle</i> prekladateľka oslovením <i>pane/pán</i> nahrádzala oba výrazy. Uvedený postup sa nám nezdá správny, pretože medzi týmito dvomi slovami je veľký rozdiel: <i>sir</i> je oslovenie akéhokoľvek muža a <i>Sir</i> je nižší šľachtický titul. V knihe sa používa pred menom Marinho starého otca <i>Sira Gilesa Challonera</i>. Z hľadiska zachovania dobových reálií sme titul neprekladali a podľa slovenského pravopisu sme ho písali s malým začiatočným písmenom. Oslovenie <i>sir</i>, ktoré používa markíz (na oslovenie otca) alebo Mary (na oslovenie markíza, vojvodu), sme sa rozhodli preložiť ako <i>pán/pane</i>. Osloveniu <i>pane</i> sme sa snažili vyhnúť, lebo je vo vokatívne - páde, ktorý už zanikol. Ak sa dalo, nahrádzali sme ho iným oslovením, alebo sme namiesto neho doplnili príslušný titul (napr. pán markíz, pán gróf).</p>	
--	---	--

Z uvedenej tabuľky je zrejmé, že je nevyhnutné vytvoriť si systém prekladu titulov a pri prekladaní ho dodržiavať. Pri osloveniach sme sa priklonili k cudzej forme, aby sme zachovali dobové reálie a atmosféru. Nahradili sme tým straty, ktoré preklad utrpel pri výbere súčasných a neutrálnych štylistických prostriedkov namiesto archaických. V knihe *Preklad ako tvorba* sa píše: „obetovanie neodporuje adekvátnosti prekladu, ba v niektorých prípadoch môže byť priam jej predpokladom: to, čo sa na jednom mieste obetuje, možno vykompenzovať inde, takže pomer jednotlivých prvkov a ich vzťah k celku sa nemusí zmeniť“ (1984, s. 85). Pri preklade románu *Devil's Cub* sme „obetovali“ zastarané, archaické výrazy, ale vykompenzovali som to napríklad používaním cudzích, dobových foriem oslovenia.

Dôležitú úlohu pri preklade mien a titulov hrá aj pamäť. Prekladateľ musí presne vedieť, ako danú postavu pomenoval, respektíve oslovil v prvej kapitole a rovnaké oslovenie musí použiť v celej knihe. Bez pamäti a vytvorenia systému by preklad na čitateľa pôsobil nejednotne a nejasne.

6 PREKLAD NEFORMÁLNYCH OSLOVENÍ

Pri neformálnych osloveniach treba zvoliť úplne iný prístup. Do prekladu je potrebné zapojiť oveľa viac tvorivosti a fantázie. Pre angličtinu sú typické všeobecné (*creature, poor thing, mad piece*) a často sa opakujúce oslovenia (*my dear, my dearest, my fellow*). Prekladateľ ich však musí nahrádzať formami zaužívanými v našom domácom prostredí. Nie vždy stojí pred ľahkou úlohou, pretože s textom sa treba „pohrať“.

Najčastejšie neformálne oslovenie v knihe *Devil's Cub* je *my dear*, čo doslovne znamená *môj drahý, moja drahá, moje drahé*. V slovenčine privlastňovacie zamená nepoužívame tak často ako v angličtine, preto by sme spojenie navrhovali preložiť len ako *drahý, drahá, drahé*. Hoci v románe používajú postavy pri oslovení rodinných príslušníkov, známym i priateľov formu *my dear*, u nás sa používa len vo veľmi dôvernom oslovení, najčastejšie manžela, manželky. *My dear* sme preto nahrádzali inými osloveniami (*sesternička, švagrik, synček, milý synovec, mamička*) alebo sme zaň doplnili príslušné podstatné meno (*drahá Juliana, drahá švagriná*).

V románe sa často vyskytovalo aj oslovenie *my good woman*, ktoré v sebe nesie nádych povýšenectva. Používala ho vyššia šľachta (lady Fanny, vojvoda z Avonu) pri oslovení ľudí z nižších spoločenských vrstiev. Uvažovali sme, ktoré slovenské oslovenie by mu zodpovedalo a našli sme tri ekvivalenty s hanlivým podtónom: *pani zlatá, mladá pani, pani moja*.

Nadšeným tvorcom oslovení bol aj markíz z Vidalu. Počas cesty z Londýna do prístavu, keď ešte nevedel, že namiesto Sophie sedí v koči Mary, ju zahŕňal všelijakými nežnými osloveniami (*my pretty, my bird, love, sweetheart*). V nasledujúcich príkladoch ponúkame možné preklady problematických oslovení:

O: „*You’re afraid? No need, my bird.*“ (s. 79)

P: *Azda sa nebojíte? Niet sa čoho, holubička moja.*

O: „*Oh, my little romantic love, was that needful?’*he mocked, and his hand went up to find the string of the mask.“ (s. 79)

P: „*Och, moja romantická dušička, azda bolo to maskovanie potrebné?’*“ opýtal sa posmešne a zdvihol ruku, aby nahmatal šnúrku.

O: „*Try to sleep, my pretty; you’ve a long way to travel, I fear.*“ (s. 79)

P: *Pokúste sa zaspäť, kvietok môj. Obávam sa, že máme pred sebou dlhú cestu.*

O: „*Vidal’s voice spoke softly: ‘Awake, little Patience?’*“ (s. 80)

P: „*Slečna Nedočkavá, vy ešte nespíte?’*“ opýtal sa nežným hlasom.

O: „*In with you, sweetheart,’*he said gaily.“ (s. 82)

P: „*Šup dnu, zlatičko,*“ povedal žartovne.

Okrem milých oslovení častujú Mary v románe aj hanlivými nadávkami. Keď sa Sophie dozvie, že jej staršia sestra utiekla s markízom namiesto nej, poriadne sa na ňu nazlostí. Uvedieme príklad:

O: „*She’s gone to save my honour, the interfering, hateful wretch!*“ (s. 127)

Aj pri preklade obyčajných oslovení sa môžu prejaviť kvality dobrého prekladateľa. Nadávky totiž nemožno prekladať doslovne. Treba využiť tvorivosť a vedieť si predstaviť, čo by v danej situácii povedal Slovak. Ak by sme hanlivé oslovenie preložili slovo za slovom, vzniklo by spojenie *do všetkého sa miešajúca, odporná ničomníčka*, čo však vôbec neznie prirodzene. Ak prekladateľ zapojí trochu fantázie, vytvorí napríklad takýto preklad:

P: *Odišla s ním, aby zachránila moju česť. Tá protivná potvora musí do všetkého strkať nos!*

Uvedieme ešte jednu ukážku voľného prístupu k prekladu oslovení:

O: „*‘And only fancy, Henry,’ Mrs. Challoner ended triumphantly, she is the slyest thing! For she pretended she was gone off to save Sophie’s reputation, and all the time she must have meant to run away with the Marquis herself, for if she did not, why didn’t she return as she said she would? Oh, she is the naughtiest piece imaginable!’*“ (s. 130)

P: *Vypočítavá matka celý prejav zakončila víťazoslávnymi slovami: „Tak vidíš, Henry, to dievča nám veru poriadne prešlo cez rozum! Predstierala, že ide zachrániť sestriho dobré meno, a pritom chcela s markízom od začiatku utiecť sama! Ak by to tak nebolo, prečo sa nevrátila domov, ako sľúbila? Och, je to tá najprešibanejšia líška na celom svete!“*

Z uvedených príkladov vyplýva, že pri neformálnych osloveniach musí prekladateľ zvoliť celkom iný postup. Na rozdiel od titulov a formálnych oslovení sa nemusí verne pridržať originálu a oslovenie prekladať iba jedným spôsobom. Práve naopak, musí využiť svojho tvorivého ducha a vedieť sa odpútať od jednotlivých slov originálu.

7 ZÁVER

So vzťahom formálnosti - neformálnosti zápasia všetci prekladatelia z angličtiny, pretože v anglickej kultúre sa tykanie a vykanie nerozlišuje. V prípade súčasných textov je riešenie tohto protikladu pomerne jednoduché, lebo prekladateľ vychádza zo svojich každodenných skúseností, o čosi ťažšia situácia však nastáva pri preklade historických románov, ktorých obsah a kontext sú mu vzdialené. Prekladateľ sa musí rozhodnúť na základe rozličných druhotných príznakov. Pri preklade knihy *Devil's Cub* nám pomocnú ruku podali hlavne paralelné texty, prekladová literatúra a prekvapivo aj francúzske výrazy.

Preklad mien, titulov a oslovení predstavuje skutočne tvrdý prekladateľský oriešok. Je smutné, že na Slovensku sa za dlhé roky prekladateľskej praxe nevytvoril a neustálil jednotný systém, ktorý by každému prekladateľovi umeleckých i odborných textov uľahčil prácu a ušetril úmerné a mnohokrát bezúspešné listovanie v teóriách prekladu, preložených dielach a paralelných textoch. Veríme, že naše úvahy i navrhované riešenia uvedené v prehľadných tabuľkách pomôžu tento problém aspoň čiastočne vyriešiť. Zároveň dúfame, že inšpirujú teoretikov prekladu, aby sa tejto zložitej otázke začali viac venovať, i ďalších prekladateľov, aby k prekladu pristupovali s väčším citom a obozretnosťou.

Literatúra

- Devil's Cub*. In: Wikipedia, The Free Encyclopedia. [online]. [cit: 2011-2-12]. Dostupné na internete: <http://en.wikipedia.org/wiki/Devil's_Cub>.
- Devil's Cub by Georgette Heyer*. In: Gossamer Obsessions. Romance Novel Reviews, Nonsensical Rants, and My Own Writing Adventures. [online]. Jún 1, 2009. [online]. [cit: 2011-2-12]. Dostupné na internete: <<http://gossamerobsessions.blogspot.com/2009/06/devils-cub-by-georgette-heyer.html>>.
- Georgette Heyer*. In: Wikipedia, The Free Encyclopedia. [online]. [cit: 2011-2-12]. Dostupné na internete: <http://en.wikipedia.org/wiki/Georgette_Heyer>.
- Georgette Heyerová*. In: Magna blog, Royale. [online]. Dec. 14, 2007. [cit: 2011-3-04]. Dostupné na internete: <<http://magna.blog.cz/0712/3>>.
- HEYER, Georgette. 2003. *Devil's Cub*. Don Mills: Harlequin Books S.A., 2003. 269 s. ISBN – 13: 978-0-373-77341-1.
- MÜGLOVÁ, Daniela. 2009. *Komunikácia, tlmočenie preklad, alebo Prečo spadla Babylonská veža?*. Bratislava: ANIMES, 2009. 323 s. ISBN: 978-80-891132-82-9.
- Oxford Dictionaries*. In: The world's most trusted dictionaries. [online]. Oxford University Press. [cit: 2011-4-15]. Dostupné na internete: <<http://oxforddictionaries.com>>.
- POPOVIČ, Anton. 1975. *Teória umeleckého prekladu*. 2.vyd. Bratislava: Tatran, 1975. 293 s. *Pravidlá slovenského pravopisu*. 3. upr. a dopl. vyd. 2000. Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2000. 590 s. ISBN 80-224-0655-4.

Slovenské slovníky. In: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV. [online]. [cit: 2011-4-15]. Dostupné na internete: <<http://slovniky.korpus.sk>>.

ŠALING a kol. 2008. *Velký slovník cizích slov*. 5. rev. a dopl. vyd. Bratislava : SAMO, 2008. 1184 s. ISBN: 978-80-89123-07-0.

VILIKOVSKÝ, Ján. 1984. *Preklad ako tvorba*. 1. vyd. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1984. 240 s.

Resumé

This paper deals with translation of names, titles and different forms of address, identified as one of the central problems of translating historical novels. Since the Slovak translation theory lacks any generally accepted rules that would provide a theoretical basis for translators, the author attempts to lay the foundation for future study of the issue on the basis of her own translation of the novel *Devil's Cub*. The author describes the procedure of her translation as well as the chosen methods of translating names, formal and informal titles and different forms of address. Her solutions are presented in graphic tables. The paper also includes a short introduction of the book's author and the book itself. The paper provides a theoretical key to a concrete translation problem and thus serves as a practical guide for other translators.

Mgr. Lucia Kozáková
Katedra anglistiky a amerikanistiky
Filozofická fakulta UK
Gondova 2
814 99 Bratislava
kozakova.lucia@gmail.com